

Sandpappret

NR 8 AUGUSTI 2020

Årg. 25

Sanda EFS syförening fyller

170 år!

Det firar vi

Lördagen 29 augusti kl. 14.00

vid Gullinmuseet.

(Vid regn i bygdegården)

EFS missionsföreståndare Kerstin Oderhem medverkar.

Gunilla och Johan Sigvardsson sjunger.

Kaffe med kakupse - Kollekt till EFS mission.

Anmäl gärna till 242113, 070-3535963 (max 50 pers.)

Alla välkomna!

Erik Olsson berättar om sin barndoms Kovik på 1920/30-talet:

*(Inspelning från Gotlandsradion 1982.
Återgives efter medgivande av Radio Gotland.
Upptecknad/redigerad av Ronny Sagebrand*

Här fortsätter Eriks berättelse om somrarna när han var barn och det var gott om sommargäster i Sanda och Västergarn.

De tyckte ju att vi pratade galet och vi tyckte att de snackade hemskt galet. De sa ju bland annat att "Fröken, fröken, jag ska ha en pilsnur" och det gick vi då och härmade och jag minns att jag fick en tillrättavisning av - det var en liten flicka, jag var bara fyra år men hon var "fyra och ett halvt". Hon var från Stockholm och morsan sa sen att hon glömde aldrig det där. Jag kom in och sa: "Mamma, vi vill ha ägg-röra" och då stod den där lilla näbbiga tjejen bredvid och rättade mig: "Det heter inte ägg-röra, det heter äggtoddy"!

Så vi fick i oss det där att allt vi pratade det var fel och fult. Det är ju roligt att vi fått tillbaka att vi får bruka vår gamla gotländska igen. För vi blev ju någon slags underklass här ändå, för dem. Jag vet att skithusen, de skulle ju rensas, det kom bara bud att det skulle göras. Farsan var så sur för han brukade inte göra det förrän dagen innan de kom

och då skulle det vara vädrat och fönsterluckorna skulle vara borta. Morsan skulle ha lagt ut alla madrasser i solen och sedan skulle de ha te när de kom. Te - det tyckte vi var lite löjligt, vi drack ju kaffe vi!

Och så minns jag att morsan satt och rensade bär en gång och jobbade och slet här med svarta vinbär. Då satt här en badgästkärring här bredvid och talade om att hon hade varit på Medelhavskryssning. "Åh, det var så mycket dans ombord så hon hade liksom eld under fötterna"! Det var konstigt, sa morsan, visst dansade vi i min ungdom också, men det var någon lördagskväll och det fick aldrig inkräkta på något arbete. För oss var det ju bara att jobba jämt, min mamma och pappa, de hade kanske någon söndag, då vi åkte till Karlsö med alla grannarna här. Eller kanske då midsommar, då man tog en kväll och gick ut och hade trevligt ihop. Men det här med turismen, det fattade vi aldrig riktigt att folk kunde ha råd att ligga hela somrarna här, det kostade ju i alla fall fyra-fem kronor om dagen. Men som sagt, vi kände oss inte knusta av dem och det gör vi väl inte ännu. Men det var en annan sorts folk och en annan tid, vi fick liksom gå ur vägen för dem.

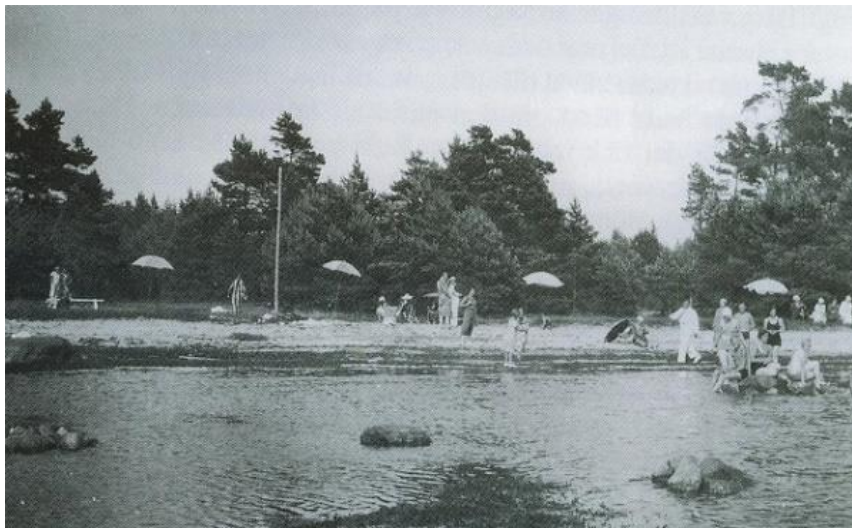
Ja, gå ur vägen, det fick man också göra för den nya bussen. Det var ju en märklig skapelse. Det var Jansson som startade, här i Klinte. Men vad var det för buss? Det var en lastbil med en stor sufflett och med träbänkar bak och för att man skulle veta att det var bussen så målade han motorhuven röd. Då visste vi att nu kommer bussen. Och den där lille gubben, han var puckelryggig också, han hade ett elände med de där stora lådorna med vichyvatten till de här supgubbarna som var dels här på panget och dels i de här sommarvillorna. De var ju tunga som sten och gubben han släpade och svor över de här ölgrunkorna.

När man sitter och tänker tillbaka, visst var det mycket märkligt folk. De var en tysk flicka, jag minns inte om hon var arton år, hon bodde där borta vid Harms. Hon var duktig på att simma, hon brukade simma ut till Fågelholmspricken om dagarna för att träna sig. Jag tror hon tränade för kanalsimning. Och Helmer Larsson - motorbåten var med - men Helmer rodde bredvid henne då hon fick för sig att hon skulle simma till Lilla Karlsö. Och faktiskt, tjejen gjorde det!. Det tog sex timmar och tio minuter tror jag att jag minns. Helmer, han var

ganska trött på att ro hela den där vägen, men hon var inte sämre, hon kröp upp där på klipporna där ute på Karlsö, jaja! Hade hon fått som hon ville, så hade hon väl simmat iland också, men det orkade inte vi, så vi släpade flatäskan efter motorbåten hem. I alla fall så var det ju en ganska märklig prestation av en så ung flicka! Vad det nu sen blev av henne, det här var på trettioalet.

Det var mycket underligt och det var mycket glatt. Nu är det ju en helt annan turism. Jag ser mängder med ungdomar som cyklar nu igen och det är ju ganska kul att man gör det. Turismen har ju blivit på gott och ont men, som sagt, inte luktar de som i min barndom, det gör de inte. Och inte stannar de till heller och sen ska de gå försiktigt här nere på stranden, för tänk, jag tycker redan att vägen ner till Korumpus fiskeläge och vårt lilla museum, den börjar bli sliten alla redan. Vi behöver ha regn! Men vi är ju inte beroende av jorden nu, förr var det ju mer en katastrof när det blev så torra tider som det är nu. Men visst hade man en lycklig barndom!

Jag glömmet aldrig den veckan då jag fick badförbud. Morsan gick i potatislandet och hackade och räknade hur mycket jag badade. I stället för att hjälpa henne och hacka potatis så konstaterade hon att jag badade arton gånger. Då fick jag badförbud en hel vecka. Det glömmet jag ju inte. Och här kom badgäster och sa till morsan att ni får se

efter de där småpojarna, det var Stig Krusell och jag, vi var bara fem år och vi kunde inte simma men vi var lika långt ute som gubbar och kärringar. Vi hade något avigt hundsim som vi hade hittat på själva och vi var under vatten och så kravlade vi lite mer med armar och händer så flög huvudet upp över vattnet och då andades man och tittade var man var och så var det på huvudet i sjön igen. Ja, som sagt, en lycklig och fri barndom hade vi här. Turismen var inte ett villkor för oss utan det var närmast en kul parentes.

Jo, moral hade vi. Det var en gubbe vi kallade för Siltarn, han är död sedan många år. Han snickrade för en av badgästdamerna här och han kom då tidigt på morgonen och hon var inte färdig ännu, så hon hade väl bara badkappan på och hon berättade vad han skulle göra, han skulle bygga så och så och så, då flög badkappan upp och hon var naken under! Gubben blev stött och gick hem.

Sedan sa hon att hon inte betalade om hon inte fick en "räkning". Där var ett stort kakalorum att få till den där räkningen, hur gjorde man en sådan? Sedan skrevs det ihop och alla hjälptes åt att skriva. En räkning, det var något hemskt märkligt! Sedan gick kärringen dit med plym i hatten och pärlstickade tofflor, det var då Manda det, för då fick inte gubben gå dit mer, när hon burit sig åt på det där viset. Det var liksom strängare regler, så därför tyckte vi det var konstigt med nakna eller halvnakna människor här på stranden. Det hade det ju aldrig varit här förr i världen.

Men mycket fint folk har kommit hit, många människor som vi uppskattat. Visst har vi fått mycket av badgäster som också har förändrat det här landet. Det är ju inte deras skuld att fisket har upphört och att det har blivit stora trålare och sånt, det är förändringar i tiden. Men visst har det hänt en väldig massa på de här åren man har levat. Man tänker man minns en femtio år - då var turismen en parentes i vårt samhälle, men nu är det den som dominerar oss!

Nu är det slut på den här sommarföljetongen. Tack Ronny!

Gotlands Fiskerimuseum Kovik

Söndag den 19 juli hade vi årsmöte i Gotlands Fiskerimuseum. Trettio personer deltog.

Årsmötesförhandlingarna avlöpte väl. Under punkten "Behandling av förslag som väckts vid mötet" framkom en hel rad konstruktiva förslag. Förutom medlemsavgifter och bidrag så diskuterades om Föreningen ska försöka få en eller flera sponsorer. Vi i styrelsen kommer att arbeta vidare med samtliga förslag.

En av Föreningens medlemmar, Lennart Magnusson, framförde att han idag känner sig lite skamsen. Han blev ständig medlem år 1990, se bilden. Det medlemskapet kostade då 100 kr. Det motsvarar idag 165,9 kr mätt med KPI och 266,1 kr mätt med löneindex. Idag kostar det 800 kr att bli ständig medlem. Lennart Magnusson bad oss att uppmana alla tidigare ständiga medlemmar att bidraga med ytterligare belopp till Föreningen. Uppmaningen är härmed hörsammad!

Swish 123 345 3032

Bankgiro 278-7307

Gotlands Fiskerimuseum Kovik

Önskas hyra hus/gård med stall

Jan-jun 2021 till familj m god ekonomi och bra ref.

Hälsningar

Thomas Stenberg med familj

073-3908221

stenberg.thomas@gmail.com

Veterantraktorrally

30 år och äldre

Söndag 6 september kl. 10.00

Samling vid Sanda bygdegård.

Föreningen bjuder på korv.

ALLA VÄLKOMNA!

VEST-bygdens LRF

Vi gifter oss!!

Vi gifter oss på Warfsholms pensionat

lördagen den 22/8 kl. 14.30.

Brudvisning hålls kl. 21.

Välkomna!

Lina och Olle

Vad händer i Sanda och Västergarn?

Augusti 2020

- Lör 1 19.30 **Helgmålsbön** vid *Valbyte*. Olle Jonsson, sång och gitarr.
- Mån 3 19.00 **Jazzklassiker**. *Gullinmuseet*. **INSTÄLLT!**
- Tis 4 18.00 **Dansbanan** i Sanda *bygdegårdspark* läggs ut. Sid 9
- Tors 6 19.00 **Mainland Jazz Collective**. *Gullinmuseet*. **INSTÄLLT!**
- Sön 9 20.00 **Gudstjänst** i *Mästerbyänget*.
- Lör 15 19.30 **Helgmålsbön** vid *Petarve vattensåg* i Sanda. Karin Stenström, sång.
- Sön 23 10.00 **Högmässa** i sommartid i *Mästerby kyrka*.
- Sön 23 12.00 Västergarnsmästerskapet i **golf**.
- Lör 29 14.00 **Sy föreningsjubileum** vid *Gullinmuseet* i Sanda. Sid 1
- Sön 30 13.00 **Gudstjänst** i *Sanda kyrka*.
- Mån 31 19.00 **Styrelsesammanträde** Sanda Hbf i *bygdegården*.

September 2020

- Sön 6 10.00 **Veterantraktorrally**. Samling Sanda bygdegård. S 7

OBS!!! Kolla alltid predikotureorna, våra hemsidor och Facebook. Ändringar kan ske med kort varsel. **OBS!!!**

Vår diakon slutar

Malin Martis, vår diakon i Klinte pastorat slutar sin tjänst hos oss för att börja arbeta i Romaklosters pastorat. Vi är många som kommer att sakna Malin. Tack för de här åren och lycka till i Roma.

Dansbanan

i bygdegårdsparken

skall läggas ut.

Tisdag 4/8 kl. 18.00

Reservdag 10/8

Efter uträttat jobb

bjuder hembygdsföreningen på

kaffe och korv.

Välkomna

till ett träningspass!

SANDA SENSOMMAR KAFFE

Sönd 30 aug kl 12-17

UTESERVERING

Kakor, pajer, bullar
och smörgåsar

Välkomna!

SANDA KAFE

(Gamla affären mitt i Sanda)

Gullinsommaren 2020

På den här sidan hade jag räknat med att annonsera de två konserter som återstår i sommarens Gullinprogram. Nu blir det inte så, de är inställda.

Två fina konserter har vi alla fall haft.

Den 10 juli spelade Josef Karneback och Erik Ronström, inte utanför museet, som det var tänkt utan i bygdegården, eftersom det regnade. Det var en mycket fin konsert med en blandning av jazz och folkmusik.

14 juli var det dags för Andreas Pettersson och hans band, de brukar dra stor publik i museet, publiken sitter överallt, i farstun i köket och utanför när det är alldeles fullt i stora salen. Det gick ju inte i år att ha konserten i museet så den hölls i kyrkan, med drygt 30 betalande i publiken.

I museet har vi en hel del besök, det är öppet varje dag mellan klockan 10 och 18.

Lästips 1

Gamla sågar. Vatten-, ång- och vinddrivna.

Författare: Mats Nylinder och Hans Fryk

I Sandpappret april 2019 berättade Gunnel Wallin om sin träff med två män, Mats Nylander och Hans Fryk, då de besökte Petarve vattensåg i Sanda. Orsaken till deras besök var deras pågående arbete med att ge ut en bok om vattensågar i Sverige.

Nu är boken klar och utgiven. Så här skriver författarna i sin reklam för boken: *”Vi har rest från Hässleholm i Skåne till Vittangi i Lappland. Vi har träffat många entusiastiska män och kvinnor som bidragit med kunskap och guidningar. Många av de besökta sågverken är idag i liv tack vare hembygdsföreningar och ofta tack vare en enskild, driftig person. Vi har lärt oss mycket av vad som en gång pågick i vårt land.”*

Några av de som bidragit med kunskap är Arne Hellgren och Ove Norragård i Sanda. Arne berättar bl.a. om en vädersåg som låg på Sågholmen utanför Vivesholmarna. Den byggdes av holländaren Johan Claussen van der Lingen vid 1600-talet mitt.

På Gotland har männen besökt fem sågar och skrivit om dem. Det är Bunge vädersåg, Kyrkbinge vattensåg i Gothem, Petarve vattensåg i Sanda, Sigsarve vattensåg i Hejde och Vasta vattensåg som finns på Bungemuseet.

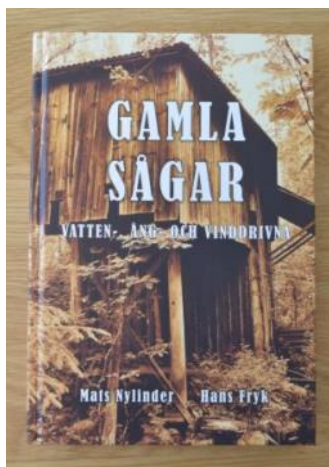
Petarve vattensåg får hela fyra sidor i boken, den beskrivs som en ”mönstersåg”, mycket väl bevarad.

Just nu finns inte boken på Gotlands bibliotek. Ett tips: Fråga efter boken så köps den nog in till biblioteken. Det är en tung bok på 290 sidor med massor av bilder. Kostar 498 kr och kan beställas från

Mats Nylinder

Mail: M.Nylinder@telia.com

tel: 070-556 32 08

Lästips 2

Horisont nummer 54, juni-aug 2020.

Senaste numret av tidningen Horisont är ett temanummer om **Corona på Gotland**. Ett tidsdokument om våren 2020. Där intervjuas ett stort antal människor hur corona påverkat dem. De har intervjuats flera gånger mellan mars och juni.

En av de intervjuade är Tomas Stenhuse i Sanda. Han berättar bl.a. om sin egen rädsla att få sjukdomen, men också om sina odlingar och hur beroende han är av att personalen från Serbien och Polen kan resa hit. I mars vet han inte hur det kommer att gå med försäljningen av ramslök och sparris. I april har flera problem löst sig, ramslöksförsäljningen har kommit igång och ICA tar in svensk sparris mm. 9 juni är sista intervjun med Tomas och då har all personal från utlandet kommit och jordgubbarna börjar mogna. Men Tomas berättar också om alla mardrömmar han haft och ännu har, om frostnätter, torrsomrar och en ekonomi som skall gå ihop.

Tomas figurerar i ytterligare en artikel som inte handlar om corona.

Artikeln har som rubrik **Åkern tar hand om koldioxiden**.

Den handlar om ett intressant projekt som sedan ett år utförs på hans gård i Sanda. Projektet utförs av miljöföretaget Waila.

Genom att sprida ut biokol på åkern lagras uppemot 6,7 kilo koldioxid för varje kilo sparris.

Biokol görs av organiskt material och har bränts i en syrefri process.

I stället för att kolet förgasas och släpps ut som koldioxid i atmosfären binds det och bevaras under överskådlig tid. Biokolet måste laddas med näring för att den skall kunna användas som gödning. Biokolet fungerar som ett skelett i vilket näring och fukt kan fästa och hållas kvar. Biokolet kan finnas kvar i jorden i flera hundra år men ny näring måste tillföras.

På Stenhuse testas två olika sorters biokol, laddade med olika typer av gödning. /GM/

Medlem i föreningen är alla boende i Västergarn med omnejd som vill verka för föreningens syfte och ändamål.

Hembygdsföreningens verksamhet ska stimulera och föra fram socknens kulturella och sociala liv med olika aktiviteter, vård av Hembygdsgården gamla skolan och Valbyte. En levande socken.

Återkommande varje år är Valborg, Gökotta, Konstutställning, Sockendag, Lammfest, Afternoon Tea.

Information om kommande aktiviteter finns i Sandpappret och på VIP-skylden vid vägen. I www.bygdeband.se pågår ständig dokumentation med bilder och texter om hus, människor och händelser från bygden.

Boka konferens, eller arbetsmöte i hembygdsgårdens vackra nyrenoverade sal och med ny teknik för bildvisning.

Ta en paus i inspirerande miljö på utegymmet, i en hängmatta eller promenera på naturstigen eller på den gamla vallen.

För uthyrning av hembygdsgården, och lägenheten kontakta: vastergarn.hembygdsforening@hotmail.com

Maj Nilsson, majgoran@telia.com, tel:0708-371006

Barbro Wigström, 0762-370294

Västergarn har en Hjärtstarter, placerad på hembygdsgårdens ytterväggen.

Stöd gärna Hembygdsföreningen.

BG: 569-4369, SWISH: 123 188 6944

www.vastergarn.info www.hembygd.se/vastergarn

STÅENDE AKTIVITET I VÄSTERGARN

Promenader: saml. HG gamla skolan

tisdagar kl. 8.00

saml.parkering mitt emot festplatsen

tisdagar kl. 9.30

UNEA Hemtjänster AB

Tjänste- och serviceföretag som gör din vardag bekvämare

Vi utför biståndsbedömd kommunal hemtjänst, priset är det samma som i regionens regi och betalas till kommunen.

Vi har små arbetsgrupper som ger god kontinuitet och personal som vet hur du vill ha det i ditt hem.

Du vet väl att du kan välja oss, eller byta till UNEA Hemtjänster i följande socknar:

Klintehamn Sanda Mästerby Fröjel Hejde
Västergarn Tofta Eskelhem Stenkumla
Hogrän Västerhejde Visby

Vi ger dig:

Kontinuitet i personalgruppen Flexibilitet
Kontaktpersonal Personal som vet hur du vill ha det
Trygghet Respekt och tillit

Hjälp med kontakter - Vårdcentral, sjukgymnast/arbetsterapeut,
fotvård, frisör, färdtjänst mm.

För dig som bara behöver lite städhjälp i hemmet så kan du boka in ett fönsterputs eller storstäd samt städ i återkommande intervall.

Vi erbjuder skatteavdrag på ditt rut-städ.

**VÄLKOMMEN ATT RINGA 0498-24 03 58
så hjälper vi dig!**

HYR MASKINER HOS OSS

Ni hittar oss
längs väg 140
i södra
Västergarn!

Nås alltid på
telefon

Rauk Maskin

Maskinuthyrning och försäljning

070-750 99 14 • Sanda Lekarve 758 i Klintehamn
info@rau maskin.se • www.rau maskin.se

Rauk Maskin
- Vi Hyr Ut

Butiken öppen
mån-fre 11-15

Sveriges 4H på Facebook minns RIX 19 i Sanda.

Under veckan har vi kollat tillbaka till äldre dar då Corona dessvärre satte stopp för Rix20 i Kalmar. Nu har vi nått fram till vårt senaste rixläger, nämligen Rix19 på Gotland.

Ett fantastiskt läger med riddare, pärk och mycket annat som hör Gotland till. Vi är många 4Hare som åkte på lägret och fick uppleva ett läger i världsklass. Trots att flera av oss fick dela sovsäck med en eller flera tvestjärtar.

En aktivitet som sticker ut med Rix19 jämfört med tidigare läger måste vara när vi besökte ett medeltida tornerspel. En dag då alla deltagare gick samman och hejade på ett gemensamt lag. Hästar, riddare och lansar avlöste varandra genom olika utmaningar. En rolig och spännande tävling som säkert alla uppskattade!

STENHUSE GÅRD

Kära kål!

Brassica oleracea, den kära kålen, är en art i familjen korsblommiga växter, med många varianter och lång historia. Kålen användes som mat redan på stenåldern, och följer sedan med på middagsbordet hos kelterna, grekerna och romarna, bl.a. blomkål och vitkål. De är inte helt klart när kålen började oldas hos oss i Norden, men en rimlig teori är att den följde med vikingarna tillbaka från plundringstågen på de brittiska öarna. Under medeltiden hade kålen blivit så vanlig att köksträdgård kallades för "kålgård". Längre var det grönkålen som var vanligast, men i takt med handelsutvecklingen och förädlingen så blev allt fler varianter tillgängliga. På 1600-talet gjorde t ex blomkålen entré i Sverige, men resan hit hade börjat flera tusen år tidigare på de bördiga odlingsfälten i Syrien, Turkiet och Egypten.

Under augusti hittar du i gårdsbutiken t ex olika sorters kål, grönsaker, potatis, honung, grillkött och annat gott från trakten. Allt som behövs för att slänga ihop en vardagsmiddag lite snabbt.

Gårdsbutiken är öppen mån-fre 9-18 och lör-sön 10-15.

I år är det enkla bra nog...

Kanske något att lära sig när allt är som vanligt igen. Söndagen 26 juli anordnade hembygdsföreningen en trivselkväll vid Kovik. Vädret var strålande, det blåste lite lätt, men vid några av bodarna var det lä och där satt vi, elva personer, med egen matsäck och trivdes gott.

Det fanns mycket att prata om, Åke berättade om den lilla fågeln som hade övernattat i hans sovrum på lördagsnatten, Ylva ser fram emot att få ett föl nästa sommar. Vi pratade om olika sätt att handla i coronatider, om vi behöver skyltar som talar om att obehöriga inte äger tillträde, ja, det fanns mycket att prata om.

Inte minst den fina cykelvägen med sin stora blomsterprakt och som nu används flitigt. Marie berättade om alla olika ekipage som passerar hennes hem. På cykelvägen kom Mats, på bilden, susande i sin fina permobil ända från Klinte. Han behövde inte utnyttja färdtjänsten den kvällen.

Mats fotograferades av Agneta.

ANNONSERING

Hel sida A5: 300 kr

Halv sida: 150 kr

1/4 sida: 75 kr

Föreningsaktiviteter: Gratis

BOKA SANDA BYGDEGÅRD

Ring Åsa S Andersson 0498-242016

sanda.bgard@gmail.com

MEDLEMSAVGIFTER 2020

Sanda hembygdsförening -
Familj: 150 kr - Enskild: 75 kr

Betala till

Postgiro 28 65 38-4

eller **Swish nr 123 671 35 72**

Nästa nummer av Sandpappret utkommer i slutet av vecka 36

MANUS IN SENAST 28/7

Lämnas till hembygdsföreningens styrelse eller Gunvor Malmros

Tfn: 0498-242113 E-post: gunvor.malmros@telia.com